

Nette

Vasa Elektriskas kundtidning
1 | 25

**BLI FÖRTJUST
I KRYDDIG
UGNSGRYTA MED
FETAOST!**

**Överbra
nyheter:
Fjällrävens
återkomst**

**De unga vill
påverka**

**Viktiga tips för
att köra elbil
på vintern**

**Vinterbad skapar
vänskap**

FOTO KASPER DALKARL

Hållbarhetsinformation – vad får man säga nuförtiden?

Konsumenter vill ha mer precis information, och det kräver också lagen snart.

Hållbarhet hit och hållbarhet dit. Vid någon tidpunkt började konsumenter intressera sig för företagens hållbarhetsinsatser. Företagsvärlden svarade på konsumenternas önskan genom att rapportera hur hållbar deras verksamhet var. Det växte upp en vacker och yvig hållbarhetsvokabulär som slog rot i företagskommunikationen: Våra produkter är ekologiska, miljövänliga, gröna, koldioxidneutrala, hållbara och så vidare. Hållbarheten blev en konkurrensfaktor, och samtidigt uppstod ett vilda västern av gröna påståenden där hållbarhetsinformation och verkliga insatser inte alltid motsvarade varandra. Många företag har gått i hållbarhetsfällan och fått lov att efter braskande rubriker ursäkta sig för den vilsedande informationen och förklara närmare vad de gör. Även vi har fått respons om våra miljöpåståenden.

Undersökningar visar att konsumenterna inte tror på företagens gröna påståenden. Det har uppstått ett behov av precis och faktabaserad hållbarhetsinformation, och det behovet vill man tillfredsställa i lagväg. Det är ett direktiv på väg som ska stoppa grönmålning, förbättra konsumentskyddet, värna om miljön och stärka cirkulär ekonomi. I fortsättningen är det inte lagligt att gå ut med vackra ord om hållbarhet om man inte har bevis på att påståendena håller. Man ska framföra sina fakta så att de är lätt-tillgängliga och förståeliga med den kunskapsnivå som finns hos konsumenterna.

Även vi inom koncernen Vasa Elektriska ser med nya ögon på vårt sätt att informera. Vi har börjat med att utbilda våra innehållsproducenter och gå igenom våra innehåll. Vi är inte i mål än, men riktningen är utstakad: vi vill erbjuda våra kunder och samarbetspartner exakt och lättförståelig information. I framtiden kommer vår verktygslåda för kommunikation att växa. Hållbarhetsarbetet i vår koncern ger oss massor av exakt information som hjälper oss att leva upp till nutida krav även när det gäller kommunikation.

Oona Björkbacka
kommunikationsexpert

Innehåll

Temaartikeln i detta nummer handlar om unga påverkare som vill vara med och förbättra vardagen för sig själva och sin gemenskap, och till och med förändra hela samhället och världen till det bättre. Vi tog reda på varför det är viktigt att engagera de unga och vilka sätt de har att påverka.

- 3 Bra fråga**
Varför smakar koriander som tvål?
- 4 Tema**
Unga påverkare
- 12 Överbra nyheter**
Fjällräven gör comeback i finsk natur
- 14 Smartare liv**
Så här kör du elbil på vintern
- 16 Ilag**
Vänner från isvaken
- 20 Aktuellt**
Utveckling av fjärrvärme, kostnader för elöverföring, elektronisk kommunikation och när man gör en felanmälan.
- 24 Föregångarna**
Mot låga utsläpp inom industrin
- 26 Korsord**
- 27 Recept**
Värmande ugnsgröda med fetast

Koncernen Vasa Elektriskas kundtidning

Följande Nette utkommer 6/2025
Postadress: PB 26, 65101 Vasa
Besöksadress: Kyrkoesplanaden 0, 65100 Vasa
Växel: 06 324 5111
Kundtjänst: 06 324 5750, kundtjanst@vasaelektriska.fi
Felanmälningar till Vasa Elnät: 06 324 5710
(24 h, samtalen spelas in)
Internet: www.vasaelektriska.fi
ISSN: 1458-7297

Produktion: Aller Ideas
Chefredaktör: Mikaela Jussila,
nette@vasaelektriska.fi
Redaktionskommitté: Oona Björkbacka,
Johan Eriksson, Marko Hakamäki,
Mikaela Jussila, Mirja Kohtamäki
Tryckeri: UPC Print
Pärmbild: Mika Vallineva

4041 0948
Painotuote

Varför smakar koriander som tvål?

Text **ELINA VIRONEN**

Koriander delar åsikter. Vissa tycker att den smakar och doftar gott, andra förknippar dess lukt och smak med tvål.

Förklaringen finns i generna. Forskare har upptäckt att människor som bär på en viss variant av genen som styr vårt luktsinne, också har luktreceptorer som är särskilt känsliga för aldehydföreningar. Aldehyder förekommer i både korianderblad och tvål. Därför kopplar dessa människor ihop korianderns lukt och smak med tvål.

Men hur kan en gen som styr luktsinnet påverka hur koriander smakar?

Som expert intervjuades **Mari Sandell** som är professor i sensorisk analys vid Helsingfors och Åbo universitet.

Orsaken är att människan förnimmer mat med såväl smak-, lukt- som känselsinnet. Alla de tillsammans bildar sinnesupplevelsen av maten vi äter.

När man tar ett blad koriander i munnen och tuggar det, avger koriandern även doft. Koriander liksom all mat innehåller så kallade retronasala doftmolekyler som frigörs först i munnen. Därifrån kommer de genom svalget till luktreceptorer i näsan och påverkar hur man uppfattar maten i munnen. När man tycker att koriander smakar illa är det alltså egentligen lukten man ogillar, inte smaken.

Text JOHANNA TILUS Foto KASPER DALKARL

Unga påverkare

Det är viktigt att även ungdomar är med och planerar våra gemensamma angelägenheter och fattar beslut. Många ungdomar har hittat ett sätt att påverka genom ungdomsfullmäktige, fritidsintressen eller skola. Denna typ av engagemang förbättrar demokratin och ökar ungdomarnas välbefinnande.

Gymnasisten Aaro Helo från Vasa har gjort de ungas röst hörd i elevkåren i skolan, i scouterna och i det prisbelönta Vasa ungdomsfullmäktige. Som medlem i ungdomsfullmäktige känner han sig vara privilegierad: "Som representant för ungdomsfullmäktige får mina åsikter en särskild tyngd. Det känns bra att kunna driva Vasaungdomarnas intressen och föra fram deras synpunkter."

Vasabon **Aaro Helo**, 17, har alltid varit nyfiken och gärna provat på nya saker. Till exempel när hans lärare i lågstadiet tipsade om att eleverna skulle kunna provsjunga för det lokala musikinstitutets kör tänkte han inte två gånger.

”När man passar på och tar chansen när den kommer kan man få prova på lite speciella saker också. Tack vare kören fick jag före målbrottet tillfälle att komma ut på scenen på Vasa stadsteater och sjunga i barnkören i operan *Carmen*.”

Det var den attityden som också förde Helo till Vasa ungdomsfullmäktige. Ungdomsfullmäktigen är partipolitiskt obundna organ som driver de ungas intressen i kommuner.

”Det var någon i elevkårens styrelse som talade varmt om ungdomsfullmäktige, och det lät så häftigt att jag ställde upp i valet med detsamma. Det gick så bra att jag blev invald på en gång utan tidigare erfarenhet.”

Nu går Helo i andra klass i gymnasiet och har varit med i ungdomsfullmäktige i fyra år. I fjol blev Vasa ungdomsfullmäktige valt till årets ungdomsfullmäktige, vilket Helo är särskilt glad över.

”Det är ett bevis på att vi har varit flitiga och gjort någonting rätt. Vi fick till exempel en plats i stadsfullmäktige, vilket gör att de ungas röst nu hörs bättre när stadens beslut fattas.”

Ungdomsfullmäktige har också organiserat olika typer av aktiviteter för ungdomar i Vasa, till exempel paneldebatter, biokvällar och musikevenemang.

”Jag tycker att vår uppgift som ungdomsfullmäktige är att organisera aktiviteter för de lokala ungdomarna, men samtidigt är evenemangen en god möjlighet att träffa ungdomar och höra hur de tänker om olika saker.”

Mot nya utmaningar som ordförande

Inför valet till ungdomsfullmäktige år 2022 var det många som uppmanade Helo att söka posten som ordförande. Han hade ju hunnit få erfarenhet av ungdomsfullmäktiges styrelse och ledningsuppdrag.

”Först tvekade jag eftersom jag kände mig helt oerfaren. Men sedan bestämde jag mig för att ta chansen.”

Den nya posten förde med sig nya uppgifter: att representera ungdomsfullmäktige vid möten hos kommunen, att delta i veckomöten med stadens koordinatör för ungdomsärenden och skriva kolumner till tidningen Vaasa. Helo har inget emot ansvar och deadlines.

”Att folk förväntar sig saker av mig tvingar mig att sätta i gång. Jag har ibland svårt att få saker gjorda på egen hand.”

Helo säger sig hitta motivation i små framsteg i stället för stora prestationer.

”Nyligen gjorde jag ett inlägg i fullmäktige som jag hade förberett, och efteråt kom en ledamot till mig och sa att jag hade talat väl och att hen instämde med mig. Det kändes jättebra.”

Stressen minskar i naturen

Helo tycker att det är av stor betydelse att han kan lyfta fram ungdomars synpunkter i diskussionen. Som representant för ungdomsfullmäktige har han till exempel kunnat tala vid sammanträden för stadens organ.

”Det är verkligen viktigt. Det är klart att jag i många diskussioner har ett ganska annorlunda perspektiv än 60-åriga politiker.”

Medlemmarna i Vasa ungdomsfullmäktige är 12–19 år. Helo hoppas att så många ungdomar som möjligt skulle vilja ställa upp i valet till fullmäktige.

”Det fungerar ju bättre, ju bredare skala av ungdomar med olika bakgrunder vi har med. Då blir ungdomsfullmäktige demokratiskt och dess åsikter återspeglar vad Vasaungdomarna tycker.”

Helos arbete i ungdomsfullmäktige fortsätter, men han överlämnar ordförandeposten till en ny ivrig ledare. Då får han mer tid till skolan och scouterna.

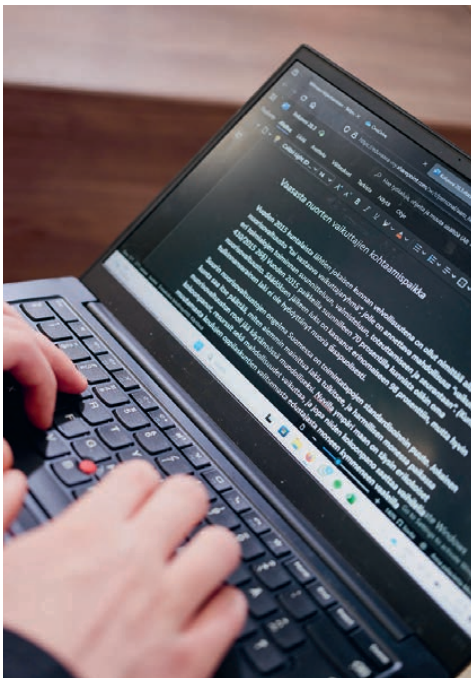
”Jag är ganska aktiv i scouterna och leder en grupp med 12–13-åriga högstadiel elever. Jag har en dålig vana att hamna i ledningsuppdrag fast jag också vill att scouterna ska vara en plats där jag kan koppla av. Utflykter i naturen med vänner är ett bra sätt att bli av med stress.”

Helo har ofta fått frågan om han en dag kommer bli riksdagsledamot. Han har inte svaret ännu. Han har också andra intressen än politik. Han skulle kunna se sig själv som en forskare på universitetet, till exempel.

”Om jag blir intresserad av politik igen när jag är äldre vill jag vara erfaren och sakkunnig.” ●

Aaro Helo är stolt över att Vasa ungdomsfullmäktige under hans ordförandeskap i höstas korades till årets ungdomsfullmäktige. Valet motiverades bland annat med att de i Vasa hade fått en plats i stadsfullmäktige och arrangerat aktiviteter för ungdomar. Engagemang och påverkansverksamhet har varit en del av Helos liv sedan barnsben. Nu när hans ansvar för ungdomsfullmäktige lättar blir det mer tid över för att vara scoutledare och gå på gymnasiet.

2 Beslutfattare får mer information

När ungdomar för fram sina synpunkter, bekymmer och erfarenheter blir beslutfattare mer informerade och kan fatta bättre beslut.

”Ungdomarnas påverkansarbete ökar de vuxnas förståelse om vad som är viktigt för de unga, vad det är som gör deras liv svårt och vad som förbättrar deras välbefinnande.”

Det är egentligen ganska få saker som inte rör ungdomar på något sätt.

”De vuxna har ganska lätt att förstå att skola och utbildning rör ungdomar, men man borde också höra ungdomar i till exempel stadsplanering och budgetfrågor. När det gäller samhällsplanering är det viktigt att förstå att ungdomar behöver kollektivtrafik och trygga cykel- och gångbanor för att kunna röra sig på egen hand.”

4 skäl att stärka de ungas röst

1 Att påverka är en viktig rättighet

Ledande expert vid Centralförbundet för barnskydd, **Ira Custódio**, påminner att rätten att uttrycka sig och bli hörd är en del av kärnan i FN:s konvention om barnens rättigheter.

”Varje barn och ungdom har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör dem själva eller barn och ungdomar i allmänhet.”

Att påverka är inte något som somli-

ga blir intresserade av och andra inte, tycker Custódio. Hon anser att man kan växa till att påverka, men barn kan också uppfostras till det.

”Samhället borde aktivt arbeta för att barn och ungdomar lär sig dessa färdigheter till exempel i skolan. Och det gör man också till stor del. Barn övar på att säga sin mening och lyssna till andra redan på dagis.”

3 Att påverka ger välbefinnande

Många ungdomar är oroliga för klimatkrisen, problem med psykisk ohälsa och ojämlikhet. Att ungdomar kan påverka är viktigt för att de här problemen ska kunna lösas, men också för de ungas välbefinnande.

”Att leva efter sina egna värderingar ger mening i livet.”

Även relationerna till andra jämnåriga är för många en viktig del av att vara med och påverka. Till exempel i skolans elevkår träffar man likasinnade och hittar nya kompisar. Med dem kan man träna färdigheter som kan vara värdefulla senare i livet.

”Genom påverkansverksamhet lär man sig argumentera och förhandla och blir bekant med hur samhället fungerar.”

4 Demokratin förstärks

Custódio tycker att många vuxna skulle må bra av att bättra på hur de bemöter ungdomar. Och hur de pratar om och med ungdomar.

”När man till exempel anordnar evenemang där de vuxna lyssnar på de ungas synpunkter förblir det ofta lite oklart om synpunkterna gör någon skillnad i slutändan. Det vore enormt viktigt att de vuxna efteråt berättar för ungdomarna vilken effekt deras synpunkter hade. Det skulle ge ungdomarna en större upplevelse av meningsfullhet.”

På lång sikt stärker detta till och med demokratin i samhället.

”När de unga upplever att man lyssnar till dem och bemöter dem med respekt förstärks deras förståelse av att deras tankar är värdefulla. Det uppmuntrar dem att ta upp missförhållanden och engagera sig i samhället.”

Så här kan man påverka

Det finns många sätt att framföra sina åsikter, på egen hand eller i grupp.

UNGDOMSFULLMÄKTIGE OCH SKOLANS ORGANISATIONER | Ungdomar har möjlighet att påverka sin skolas verksamhet genom att ställa upp som kandidat till elev- eller studentkåren. Inom sin hemkommun kan man påverka i ungdomsfullmäktige eller genom att lämna in ett invånarinitiativ. Att rösta i val är också ett sätt att påverka!

FRIVILLIGORGANISATIONER | Det finns en enorm mängd olika organisationer och föreningar på alla håll i Finland där man kan driva frågor som är viktiga för en. I föreningar kan man till exempel göra frivilligarbete, påverka i samhällsfrågor och organisera evenemang och aktiviteter.

SOCIALA MEDIER | För många unga är sociala medier det viktigaste och naturligaste sättet att påverka. Där kan man tycka till genom att ta ställning till något, men enklast är det att gilla någon annans inlägg. Om man vill ge en sak mer synlighet så kan man dela det till sina kompisar med en kommentar. Man kan också följa och kontakta politiker på sociala medier.

FRITIDSINTERESSEN | Ett fritidsintresse kan också vara ett sätt att påverka. När en ungdom är med i till exempel ett idrottslag, så stöttar hen samtidigt laget, föreningen och sporten. Hen kan också framföra sina åsikter om lagavgifter, lagets värderingar och annat till tränaren eller genom att tala vid föreningsmöten. Man kan också ha ett skapande intresse och med hjälp av det ta ställning till saker som man tycker är viktiga – till exempel genom att skriva en dikt, sång eller insändare. Ofta är det också möjligt att avancera till ledningsuppgifter som lagkapten, ansvarig för föreningens sociala medier eller ordförande.

VAL I VARDAGEN | Hurudana kläder, varor, mat eller tjänster köper du och var? Våra val som konsument – också vägran att köpa en viss produkt, en köpbojkott – är också sätt att påverka. Man gör ett konsumentval även när man väljer att shoppa på loppis, köpa närproducerat eller äta vegetariskt.

PRATA MED KOMPISAR | Ofta är det mest effektiva sättet att framföra och främja nya idéer att prata om dem hemma, i skolan, med kompisar och hobbykamrater. Då kan idéerna få vind i seglen och leda till verksamhet.

• Unga 4H-påverkare av årgång 2025: Venla Murto, Viivi Kautto, Miisa Kytölä, Dalia Elwan, Jere Puolakka, Joonas Leinonen, Arttu Koskela och Elina Tuononen.

Nytta och nöje för jämnåriga

De unga påverkarna i 4H är redan gamla föreningsrävar. Gruppen vill utveckla organisationen och erbjuda nya möjligheter till ungdomar.

4H är en politiskt och religiöst obunden organisation som är verksam i flera länder. Den hjälper barn och unga att skapa lockande fritidsverksamhet till exempel i form av klubbar och läger. Det finns nästan 200 4H-föreningar i Finland där man också kan lära sig färdigheter som är viktiga i arbetslivet och utbildna sig i hur man startar ett eget 4H-företag.

De unga påverkarna i 4H är en grupp inom organisationen som sprider information om 4H och är med och bestämmer bland annat om strategin.

I sin nuvarande sammansättning påbörjade gruppen sitt arbete i oktober. Volontäruppdraget är tvåårigt, men varje år väljs fyra nya medlemmar genom en ansökningsprocess. På det sättet finns det alltid även erfarna medlemmar i gruppen.

”För mig som ung påverkare är det

viktigt att framföra vad 4H har att erbjuda till ungdomar. Det är en lågtröskelverksamhet där man inte behöver ha stora mål, som till exempel i många idrotter”, säger ordförande för de unga påverkarna i 4H **Viivi Kautto**, 21.

Kautto gick med i 4H-klubben i Joroinen när hon var sex år. I högstadiet började hon själv leda klubbar och läger.

”Jag studerar förvaltningsvetenskap i Tammerfors, men jag är fortfarande med i styrelsen för vår förening i Joroinen, och är med och organiserar evenemang på sommaren. 4H är mer än en hobby. Det är ett levnadssätt”, säger Kautto.

••••
Uleåborgborna Jere Puolakka, 26, och **Arttu Koskela**, 26, är speciellt intresserade av internationella frågor.

”Arttu och jag leder ett internationaliseringsprojekt i 4H-föreningen i Muhos.

Vi planerar utbildningsresor inom Erasmus+ och skickar ungdomar på utlandsutbyte”, säger Puolakka.

I somras var de unga påverkarna på en studieresa i Stockholm.

”Vi fick höra om 4H-verksamheten i Sverige och berättade om vår. Jag fick goda kontakter och undersökte intresse för ungdomsutbyte”, berättar Puolakka.

Koskela söker i 4H också stöd för sitt arbete.

”Jag tror att erfarenheten av att leda projekt och ro dem i land hjälper mig att komma vidare i min karriär i energibranschen. Mitt mål är att nå en position där jag har ansvar och mina åsikter har betydelse.”

••••

De unga 4H-påverkarna bor på olika håll i Finland, men de träffas regelbundet på veckoslutsmöten. Mellan dem håller de kontakt med WhatsApp och online-möten.

Just nu är det främsta målet att organisera ett stort, riksomfattande evenemang för ungdomar och unga vuxna i maj. ”Där kan unga träffas och lära känna varandra. Vi är precis i gång med att planera programmet och verksamheten”, säger Kautto.

Stark framtidstro

Hela 87 procent av ungdomar mellan 15 och 24 år tror att de har inflytande på hur framtiden kommer att se ut. Detta framgår av undersökningen *Framtidsbarometern 2023* som Sitra låtit göra för fastlandsfinländare mellan 15 och 84 år. Det är just ungdomar som särskiljer sig som en grupp som tror starkt på sitt inflytande och som upplever att de vet hur de kan påverka.

En stor del av de svarande anser ändå att barn och unga inte får sin röst hörd som de borde i dagens samhälle. Därför är det viktigt att unga får fler möjligheter till engagemang och påverkan, men det får inte ske så att ansvaret för att lösa framtidens problem bara vältras på de unga.

FOTO: ISTOCK

Fler platser att hänga på

I enkäten **Barnens röst** som föreningen Rädda Barnen gjorde bland 12–17-åriga i hela Finland kom det tydligt fram att de unga vill vara med och bestämma i saker som berör dem, såsom skola och fritid.

De vill till exempel ha större rastlokaler med soffor i skolan och även flera platser på stan där man kan hänga. De unga önskade sig också möjligheter att bli hörda i frågor kring psykisk hälsa och mobbing. Som bra kanaler för att nå ungdomar nämndes bland andra sociala medier och skolornas webbplatser. Ungdomarna uppgav också ungdomsparlamentet och ungdomsfullmäktige som bra ställen att påverka.

Enkäten hålls årligen för att lyfta barns och ungdomars erfarenheter till offentlig diskussion och politiskt beslutfattande.

Gallup

Hörs de ungas röst tillräckligt i samhället?

91 %

Skulle nog kunna höras bättre.

9 %

Visst hörs den!

Frågan ställdes på Vasa Elektriskas Instagram Story.

Mångsidig plattform för diskussion

E-panelen är en nättjänst som justitieministeriet upprätthåller. Det är en diskussionsplattform för alla under 29 år där man kan göra sin röst hörd och tycka till om samhällsfrågor på lika grunder.

Deltagarna i E-panelen diskuterar i ett internt, slutet forum teman som avtalas på förhand. Diskussionen kan pågå 1–2 dagar eller 1–3 veckor. Inläggen görs skriftligt under pseudonym. Diskussionen leds av en utbildad moderator.

Diskussioner på E-panelen kan organiseras av ministerier, kommuner, skolor och frivilligorganisationer.

Efter diskussionen sammanställs ett slututtalande som publiceras på E-panelens webbplats och som diskussionens arrangör förmedlar till de som behöver få veta vad barn och unga tycker och tänker om temat. Temat för våren 2024 var Pride.

Fjällräven gör comeback i finsk natur

Den akut hotade fjällräven har bosatt sig i Finland igen. Det har krävt stora stödåtgärder och samarbete över riksgränser.

Text JOHANNA TILUS Foto SATU RENKO

somras lyckades tre fjällrävspar få tillökning i Finland. Sammanlagt kom nio fjällrävsungar till världen. Antalet kan tyckas vara litet, men det handlar faktiskt om en mycket stor händelse.

Förra sommaren var nämligen den tredje i rad när det föddes fjällrävar i Finland. Före sommaren 2022 gick det 25 år utan en enda fjällrävsbaby här i landet.

”Vi har arbetat konsekvent för fjällrävarna och gjort stora insatser i Finland, Norge och Sverige. Nu har det långsiktiga arbetet burit frukt och beståndet har så småningom blivit starkare”, säger **Jukka Ikonen** som arbetar som naturskyddsexpert vid Forststyrelsens Naturtjänster.

I Norge registrerades förra sommaren 64 lyckade kullar och i Sverige uppgick antalet till 72. Sammanlagt föddes det 569 fjällrävsungar i de tre länderna. Fjällrävens föredragna habitat är kalfjäll och högsätter, och de finns det avsevärt mer av i Sverige och Norge än i Finland. I Finland förekommer fjällräven endast i de nordliga fjällområdena i Enontekis och Utsjoki.

Norge i nyckelroll

Fjällräven är akut utrotningshotad i Finland. Fast den blev fridlyst i Finland och andra nordiska länder för nästan hundra år sedan har beståndet inte återhämtat sig efter pälssjakten.

”Det finns över hundra gamla boplatser för fjällräven i den finska fjällvärlden. Det ger en fingervisning om hur stort beståndet var före kollapsen.”

En viktig faktor för de lyckade kullarna har varit att man i Norge uppfött

fjällrävar och utplanterat dem i naturen på olika håll i de norska fjällen, även vid gränsen till Finland.

”Att fjällräven nu åter börjat trivas i Finland bidrar till att delbestånden blir enhetligare och att det blir genutbyte mellan dem.”

Stödföda från foderautomater

På de senare åren har det varit först och främst variationerna i sorkbeståndet som påverkat antalet fjällrävar.

”Fjällräven har specialiserat sig på sork och lämmel, och deras förekomst påverkar direkt hur fortplantningen lyckas. Förr gick bestånden upp och ner i fyra års cykler, men nu verkar det som att de goda lämmelåren är förbi.”

Ikonen berättar att Forststyrelsens Naturtjänster placerat foderautomater i de nordligaste fjällområdena för att avhjälpa situationen.

”I automaterna finns högkvalitativ torr hundmat som är mycket energirik. Vi kallar den ändå för stödföda eftersom fjällrävarna hellre äter annan mat om de bara får. Helst fångar de sork eller lämmel eller äter kadaver.”

Gemensamma projekt

Ikonen ansvarar för koordination av det samnordiska projektet för bevarande av fjällräven inom Forststyrelsen.

”Tack vare finansiering från EU kan vi utveckla våra gemensamma åtgärder för att bland annat samlar DNA-prov, evaluera bestånd och förbättra stödutfodringen och fokusera insatserna på de viktigaste gränsöverskridande delbestånden.”

WWF håller på att ta fram en kampanj för att informera allmänheten om att fiskare och friluftsfolk inte ska lämna matrester i naturen som fjällrävens konkurrent rödräv kan äta.

”Rödräven är större än fjällräven, och den kan tränga undan fjällräven från de områden där den vill bosätta sig. Om det finns extra mat för rödräven på fjällen, så sprider den sig ännu fortare.”

FOTO ISTOCK

FAKTA

Sällsynta fjällrävar

- * I Norden finns uppskattningsvis 580 fortplantningsdugliga fjällrävar varav 10–20 lever i Finland. Beståndet ökar sakta.
- * Skydd av den utrotningshotade fjällräven betyder bland annat stödutfodring, jakt på rödräv och ett tätt samarbete med Sverige och Norge.
- * Forststyrelsens Naturtjänster, WWF och frivilliga inventerar fjällrävens boplatser för att upptäcka eventuella lyor med valpar.

Jukka Ikonen är naturskyddsexpert vid Forststyrelsen. Han koordinerar arbetet för att bevara fjällräven. Fältarbetet sker främst på vårvintern och högsommaren. "Vi går ut redan på vårvintern och kontrollerar om det är liv i lyorna. Dessutom gör vi underhåll på foderautomater och byter ut minneskort och batterier i viltkameror."

Så här kör du elbil på vintern

Vad ska man tänka på när man vill köra elbil utan problem även på vintern? Teppo Vesalainen från Automobilförbundet svarar.

Text **ELINA VIRONEN** Foto **ISTOCK**

Vinter kan göra det krångligt att köra bil, oavsett bilens drivmedel. Dessutom har elbilarna egna särdrag som blir aktuella på vintern: exempelvis förkortas bilens räckvidd när kölden sätter in. Under goda vinterförhållanden är räckvidden runt en tredjedel kortare än på sommaren.

”Elbil är ändå bättre som vinterbil än sitt rykte. Exempelvis har den utmärkta förvärmningsmöjligheter. Men visst finns det olika märken och modeller på marknaden, och vissa är bättre utrustade för den finska vintern än andra”, säger utbildningschef **Teppo Vesalainen** från Automobilförbundet.

Han ger tips på hur man kan förbereda sig för vintern och undvika de värsta fallgroparna

4 TIPS FÖR VINTER- KÖRNING

1 Förvärm drivbatteriet före snabbbladdning

När det är minusgrader går snabbbladdningen fortare om du knäpper på drivbatteriets förvärmning. Den förbereder batteriet för laddningen. Ett uppvärmt batteri tar emot energi snabbare än ett kallt.

”Förvärmningen snabbar upp ens egen avfärd, och laddstationen blir ledig för nästa som behöver den”, säger Automobilförbundets utbildningschef

Teppo Vesalainen.

På vissa elbilar kopplas förvärmningen på automatiskt när man skriver in nästa laddningspunkt i navigatorn. Det lönar sig att mata in adressen på en gång när man kör iväg eftersom uppvärmningen tar sin tid. Vid manuell drift informerar vissa bilmodeller föraren vilken uppvärmningstid man ska välja.

2 Ladda bilen i tid

Teppo Vesalainen tipsar elbilsförare om att på vintern styra kosan mot en laddningspunkt när det är 20 procent kvar i batteriet. Om vädret och väglaget plötsligt slår om och det kommer snö och slask på vägen så blir det tyngre att köra och laddningen i batteriet kan tömmas fortare än man har tänkt.

”Många kör gärna batteriet nästan tomt eftersom batteriet tar emot ström fortare ju tommare det är när man startar snabbaddningen. Men det kan bli ett otrevligt avbrott på resan om man behöver kalla in bärgningsbil.”

3 Undvik problem med kyla

El- och hybridbilar har utöver drivbatteriet också ett vanligt 12-voltsbatteri under motorhuv. Det är ofta just problem med 12-voltsbatteriet som sysselsätter vägservicen på vintern. Om batteriet inte laddas upp ordentligt så startar inte el- eller hybridbilen.

”Rätt så ofta hade man kunnat undvika problemen om man hade haft en batteriuppvärmare som kan installeras skilt. Ett uppvärmt batteri är bättre på att ta emot och ge ifrån sig ström.”

Kolla med din märkesverkstad om hur en efterinstallation av en uppvärmare till 12-voltsbatteriet eventuellt påverkar bilens försäkring.

När man laddar en elbil eller en hybridbil på vintern kan det hända att laddkabelns stickkontakt fryser fast i laddporten om det kommit in fukt där. Det kan man undvika genom att hålla laddporten och -luckan fria från snö. Rengör luckan från snö innan du öppnar den och använd alltid ett väderskydd på laddkontakten när du laddar.

För den händelse att laddluckan eller laddkontakten ändå skulle frysa fast kan du skaffa en batteridriven varmluftsblåsare. Var försiktig när du använder den för att inte skada bilen.

4 Slå av regenerativ bromsning

De flesta elbilar använder sig av så kallad regenerativ bromsning. Det innebär att när föraren tar bort foten från gaspedalen eller kopplar ifrån farthållaren, bromsar bilen med elmotorn. Samtidigt fungerar motorn som en generator och förvandlar rörelseenergin till el som lagras i bilens drivbatteri.

Vid halt vägslag kan regenerativ bromsning vara farlig eftersom motorbromsningen sker med drivande hjul. Då kan en bakhjulsdriven bil tappa greppet på bakhjulen och få sladd i sidled. Samma risk finns för elbilar med fyrhjulsdraft som bara bromsar med bakhjul.

”I den situationen uppför sig bilen på samma sätt som när man mitt i farten drar i handbromsen som låser bakhjulen. Då finns alltid risken att man helt tappar kontrollen över bilen trots antisladd- och stabilitetssystem.”

Det är bäst att stänga av det regenerativa bromssystemet när det är halt vägslag. Om systemet inte kan stängas av helt så skruva ner det så långt det går. Då blir motorbromsningen den minsta möjliga.

Text **ELINA VIRONEN** Foto **MIKA VALLINEVA**

Vänner från isvaken

Tuira620 är ett vinterbadarkollektiv som tar ett morgondopp i isvaken tre gånger i veckan i Tuira i Uleåborg. Kallbadet ger välbefinnande och gemenskapen lyfter sinnet – och leder ofta till vänskap.

Kunskapen om Tuira620 sprider sig på många sätt. Riku Kohtamäki (i mitten) blev lockad med av sin kompis Topi Kiljunen (t.v.). Pauli Koskela (t.h.) däremot intresserade sig för kallbadarna efter att ha läst om dem i tidningen. Många i gruppen kommer och badar på Tuira strand tre gånger i veckan, andra mera sällan.

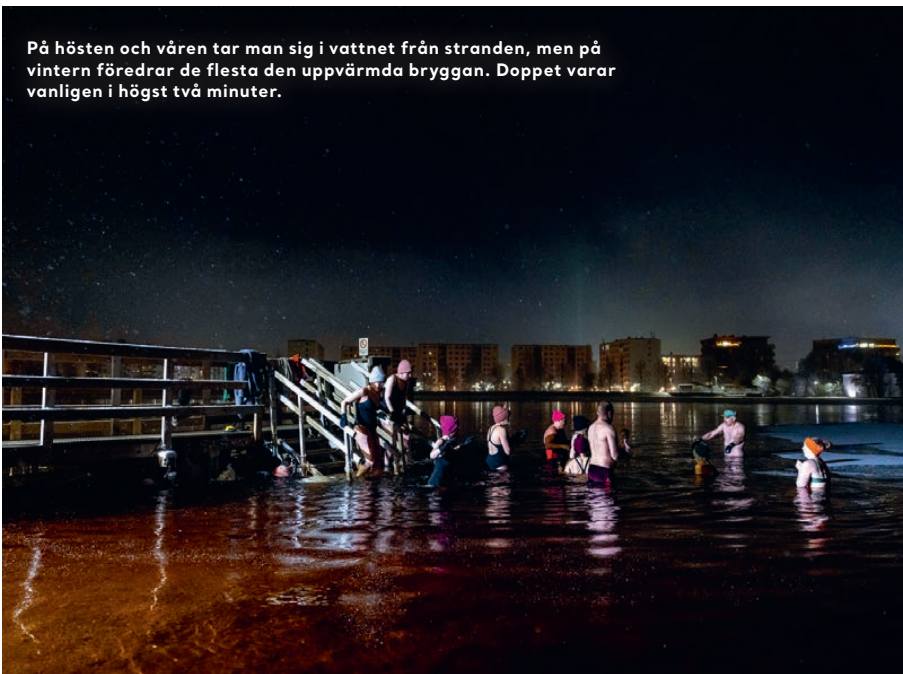
Det behövs ingen bastu. Efter ett dopp i isviken är man varm, säger Riku Kohtamäki (andra från vänster). Han brukar ta cykeln till badstället.

Efter varje bad lägger man upp en grupp-bild i sociala medier.

På hösten och våren tar man sig i vattnet från stranden, men på vintern föredrar de flesta den uppvärmda bryggan. Doppet varar vanligen i högst två minuter.

En fistbump är en del av morgonrutinerna innan kollektivet tar sitt morgondopp.

Antti Karppinen (i förgrunden) är en av de aktiva i kollektivet. Vinterbadarna lägger upp en bild på Instagram varje morgon. Det var på den vägen som han också hittade till kallbadargänget.

Antti Karppinen: "En Tuira620-badare känner man igen på ett brett leende klockan 6.30 på morgonen. Vi träffas senast klockan 6.20 på parkeringen vid badstranden, hälsar varandra god morgon med en fistbump och går in i omklädningsrummet. Om ett par minuter kliver vi ner i vattnet."

Pauli Koskela: "Det är massans kraft! När alla andra stegar mot det kalla vattnet vill man inte stå och huttra ensam på bryggan."

Riku Kohtamäki: "Ärligt talat skulle jag helt säkert inte åka och bada så där tidigt på morgonen ensam."

Antti: "Efter badet tas ett foto som läggs upp på Instagram. Det är vårt sätt att sprida glädjebudskapet. Jag hittade också själv till kollektivet genom Instagram. **Antti Putkonen** eller **Koomis**, och **Pentti Järvelin** eller **Pena**, publicerade i januari 2022 att de hade varit och badat i isvaken klockan 6.20 på morgonen. Jag tänkte att de grabbarna har en kul grej på gång och beslutade att komma med. Efter den första veckan var vi ett tiotal."

Pauli: "Jag tror att det hela delvis växte så snabbt därför att Pena och Koomis har många följare i sociala medier. Själv läste jag om kollektivet i lokaltidningen och beslutade att hänga med. Det var en så positiv stämning över gänget i artikeln."

Antti: "Folk är kanske intresserade av Tuira620 för att det är tillräckligt tokigt. Kollektivet har träffats 222 gånger nu. Jag brukar själv komma och bada varje måndag, onsdag och fredag."

Riku: "Jag har ett jobb som gör att jag inte kan bada lika ofta. Men jag försöker komma hit regelbundet för att de inte ska glömma bort mig."

.....

Antti: "Jag vet inte riktigt vad Riku och Pauli jobbar med. I vaken spelar ålder och titlar ingen roll och man pratar om andra saker. Jag skulle ändå säga att Riku och Pauli är mina vänner och inte bara badkompisar."

Riku: "Instämmer helt. För en tid sedan

bjöd Antti mig till en **Arppa**-koncert när hans hustru inte kunde komma. Jag är lyckligt lottad eftersom jag har fått nästan 100 procent av mina vänner i Uleåborg genom fritidsintressen. När jag flyttade hit för jobbet för åtta år sedan kände jag ingen här i stan."

Antti: "Det är ganska hög tröskel för att lära känna nya människor i vuxen ålder när alla har sina invanda rutiner. Jag tycker om att åka skidor, men där blir man inte bekant med folk på samma sätt som med vinterbad."

Pauli: "Koomis har sagt att han ser Tuira620 som en stor hop människor som alla har en superkraft. Det tycker jag är en bra beskrivning. Vi är alla olika."

Antti: "Paulis superkraft skulle vara att han alltid har ett brett leende."

Riku: "Min första tanke om Antti är att han bemöter alla människor som jämlika."

Pauli: "Riku och Antti är idrottsentusiaster. Om jag behövde veta vart man ska gå för att börja med orientering eller skidåkning skulle jag fråga dem först."

.....

Antti: "Vanligtvis är vi ungefär tio stycken som badar. Som mest har vi varit 26 om jag minns rätt. Jag tror det var på julen."

Pauli: "Det var någon som kom och simmade utklädd till julgubbe. Alla vi känner var också där och ingen hade någon aning vem det var."

Antti: "Det här är en feelgood-verksamhet med låg tröskel. Alla är välkomna."

Pauli: "Under högtider brukar det vara något extra. På första maj hade **Hannele** gjort munkar och **Liisa** hade mjöd med sig. Någon hade också serpentiner med sig."

Riku: "Jag och Antti har haft kaffe med oss till alla ett par självständighetsdagar i rad."

Antti: "En gång spelade vi *Finlandia* och hade en handskakningskö. Alla var med på noterna."

FOTO ANTTI KARPPINEN

FAKTA

Vinterbadarna i Tuira

- * **KOLLEKTIVET** Tuira620 badar i isvaken måndagar, onsdagar och fredagar klockan 6.20. Vem som helst är välkommen med.
- * **PÅ TUIRA STRAND** finns ett uppvärmt omklädningsrum, och nyckeln kan hämtas på Raati simhall mot en avgift på 30 euro per vintersäsong. Omklädningsrummet och vinterbadstället upprätthålls av Uleåborgs stads idrottsförvaltning.
- * **KOLLEKTIVET** publicerar bilder på Instagram med hashtag #TUIRA620.
- * **VINTERBADSTÄLLEN** och vinterbadarföreningar finns på flera orter. Leta efter dem på kommunens webbplats, på Google eller i sociala medier. Även på suomenlatu.fi finns mycket information om vinterbad.

Antti: "Badsäsongen varar från september till slutet av maj. I våras gick vi och åt tillsammans på restaurang efter säsongens sista bad."

Pauli: "Förrförra sommaren gick vi och sprang i trappor på fredagskvällarna."

Antti: "Det hette också Fredagstrappor. Det fick fin synlighet i sociala medier, och emellanåt var det så mycket folk att man fick köa till trapporna. Men det var inte lika populärt som vinterbadet." ●

Kundtjänstmotorn

Christian Lax leder kundtjänstens bakgrundsteam och njuter av att lösa problem. På sin fritid är han en entusiastisk gatufotograf.

1 Vad ingår i ditt arbete?

”Vi är två team i kundtjänsten, front office och back office, eller själva kundtjänsten och bakgrundsteamet, som ser till att allt fungerar under motorhuvu, så att säga. Jag har lett back office-teamet i ett och ett halvt år nu.

Vi ansvarar för att allt som har med kundernas elavtal att göra är i ordning. När ett nytt avtal tecknas går ett meddelande till Datahub-systemet hos Fingrid. Vår uppgift är att följa meddelandefrafiken och åtgärda eventuella felsituationer.

Jag började jobba i kundtjänsten på Vasa Elektriska för fem år sedan. Jag blev genast intresserad av meddelandefrafiken. Det kan beskrivas som ett pussel. Det är många bitar som ska falla på plats för att meddelandet ska gå igenom. Mest intressant är det när det uppstår problem. Ofta får vi alla sju i back office-teamet slå våra kloka huvuden ihop för att hitta lösningen.

Ibland behöver vi kolla ett och annat hos andra avdelningar också. Det kan också hända att problemen är så mystiska att vi måste fråga hos systemleverantörerna eller Datahub. Glädjen att lyckas är oöverträffbar när vi till slut hittar lösningen.”

2 Hur syns ert arbete ut till kunderna?

”Som back office-team pratar vi inte med kunder i telefon, så de är inte i direkt kontakt med oss. Men om vi inte fanns skulle de märka alla de felsituationer som vi annars rättar till längs vägen i bakgrunden. Vi strävar efter att lösa problemen ur kundens perspektiv så smidigt som möjligt. Om kunden till exempel har tecknat avtalet för fel förbrukningsplats och elen stängs av på den riktiga platsen, så åtgärdar vi situationen.”

*Namn: Christian Lax
Uppgift: leder kundtjänstens back office-team
Utbildning: filosofie magister
Familj: sambo och tre kameror
Fritidsintressen: gatufotografi, film och läsning*

3 Vad tycker du om att göra på din fritid?

”För tre år sedan hittade jag tillbaka till min gamla hobby från gymnasietiden, fotografin. Jag är särskilt intresserad av gatufotografi, eller bilder på situationer som man inte på förhand avtalar med dem som fotograferas. Jag har kameran med mig och fotograferar sådant jag råkar på.

Man kan inte alltid lita på att det till exempel dyker upp någon intressant typ, men man hittar nog alltid något som är värt att fotas. Jag fascineras av banala vardagliga situationer, detaljer och landskap.

I Vasa gillar jag innergårdarna på husen i stadscentrum. Jag går och tänker på från vilka vinklar jag skulle kunna fota till exempel sandningslådor och olika tork- och piskställningar för att göra bilden intressant.

Mitt mål är inte att alltid fånga fina bilder, utan att ta mig ut och fotografera. Gatufotografi och samtal med okända människor när jag fotograferar är en välkommen motvikt till att sitta hemma. Jag lägger upp mina bilder på Instagramkontot @thomaschristianlax.”

FOTO ISTOCK

Vi letar efter bilder på sport och motion

Vasa Elnät har i samarbete med sina kunder dekorerat ett stort antal elskåp och transformatorstationer. Nu är vi ute efter bildmaterial till elskåp som är placerade i samband med platser för idrott och motion. Har du tagit en bild som du tycker skulle passa temat, eller har du kanske en i ditt gamla fotoalbum? Skicka bilden till oss. Vi väljer några av de bilder vi får till att pryda elskåp inom vårt distributionsområde. Läs mer och skicka din bild: vasaelnat.fi/foto

Företagskunder, välj nätfakturering!

Nätfakturatjänsten gör det möjligt för såväl stora som små företag att ta emot sina räkningar i elektronisk form. Läs mer: vasaelektriska.fi/natfaktura

Följ oss på våra sociala medier!

Ordlekar och meditation

Våra sociala medier bjuder på nytta och nöje – och ibland även nötter att knäcka. I början av året har följarna av våra konton på Facebook och Instagram fått gnugga geniknölarna med elrelaterade anagram.

På TikTok har man däremot fått följa kontorslivet på Vasa Elektriska i sommarrekryterings tecken. Under våren kan man på TikTok se fram emot bland annat jordande meditation, med temat el förstås.

Kundrespons

”En helt bra tidning. Jag bläddrar alltid igenom den från pärm till pärm.”

Vi röjer riskträd vid ellinjer

Skogsröjning vid elledningar är ett arbete som blir synligt när det inte är störningar i elnätet. Röjningen utförs av professionella skogsarbetare året runt.

”Vi röjer vid elledningar regelbundet med sex års mellanrum. Träden är markägarens egendom, och därför är det också markägarens ansvar att städa efter röjningen”, säger underhållsplanerare **Marko Hakamäki**.

I år röjer vi kring mellanspanningsledningar i Vörrå och på Replot och kring lågspänningsledningar på Replot, i Kvevlax, Hankmo och Veikars. Läs mer om detta års röjningar:

vasaelnat.fi/rojning

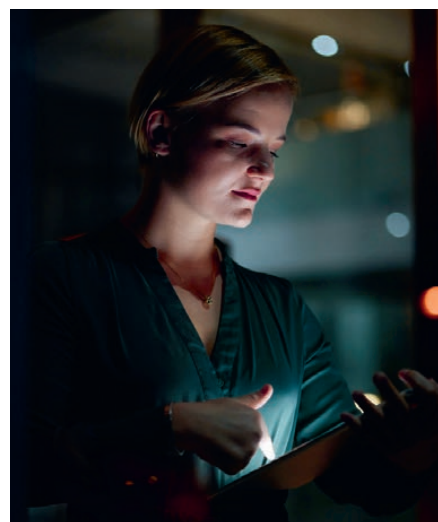

FOTO ISTOCK

Elavbrott – Ska jag göra en felanmälan?

I städer och tätorter hör elavbrott inte till vanligheterna, men för skärgårdsbor är det ett mer känt fenomen. Men hur vet man när man ska göra en felanmälan?

Vasa Elnät råder sina kunder att först kontrollera om elen är borta i hela huset. Försök knäppa på lamporna i olika rum. Ta sedan en titt på huvudsäkringarna, är de okej? Hur ser det ut hos grannarna - har de på belysningen? Om det är mörkt hos grannen också så handlar det troligtvis om ett fel i distributionsnätet. Du kan kolla situationen på störningskartan på ditt elnätbolags webbplats. Om felet syns där så är de medvetna om avbrottet. Andra störningar inom Vasa Elnäts distributionsområde kan du anmäla i Vasa Elektriska-mobilappen, via formuläret på Vasa Elnäts webbplats eller genom att ringa vår feltjänst. Läs mer: vasaelnat.fi/felanmalan

Vad består elöverföringens kostnader av?

LÄSARENS ÖNSKAN

Kostnaderna för elöverföring utgörs av flera olika faktorer. Den viktigaste är upprätthållande av elnätet. Det kostar mycket eftersom nätet är i konstant behov av underhåll och investeringar. Även lagen förutsätter investeringar i elnätet.

I Finland är det fastlagt hur länge ett eventuellt elavbrott får pågå i framtiden. Därför har man börjat gräva ner elkablar i marken. En ytterligare faktor som driver på utvecklingen är den föränderliga världen. Det allt mer elektrifierade samhället, energiproduktionen från

förnybara källor och konsumenternas egen elproduktion kräver ett allt starkare elnät. Just nu är investeringsbehovet mycket stort.

Men varför är inte priset för elöverföring det samma i hela landet? En viktig anledning är att elnätsområden är så olika geografiskt. Ett elnätbolag som är verksam i ett stadsområde kan fördela underhållskostnaderna på fler kunder. På landsbygden är det färre elförbrukare och kostnaderna per kund blir större. I skärgården i sin tur är det dyrare att bygga och underhålla elnätet.

Steg för steg mot elektronisk kundinformation

De nya branschvillkoren gör det möjligt att utvidga vår elektroniska kundkommunikation. Vi har sedan länge skickat ut nyhetsbrev med e-post. Nästa steg är att kunderna även får brev per e-post. Om du vill kan du ändå också framöver få dina brev avgiftsfritt per post. Om vi

i dina kunduppgifter har en fungerande e-postadress och du inte tidigare har meddelat att du vill fortsätta med pappersbaserad kommunikation, så kommer vi att skicka nästa brev elektroniskt.

Detta gäller dock inte räkningar. Dem får du på samma sätt som hittills.

Fjärrvärmelager ska tjänstgöra året runt

Vasa Elektriska investerar i att bygga ut kapaciteten i fjärrvärmelagret i Vasklot. I fortsättningen tjänstgör lagret ännu bättre också vid minusgrader.

Vad är det frågan om?

Vasa Elektriska har fattat ett beslut att investera i utvecklingen av fjärrvärmelagret i Vasklot inom år 2025. Vattnet i lagret kan i fortsättningen värmas upp ännu mer – till samma temperatur som vattnet i fjärrvärmenätet på vintern. Då kan lagret utnyttjas ännu mer effektivt också vid sträng kyla.

”Investeringen gör Vasklotanläggningen till det första fjärrvärmelagret i stor skala som har över 100-gradigt vatten och som kan användas året om”, berättar **Markus Tuomala**, fjärrvärmedirektör på Vasa Elektriska.

Ju varmare vattnet är, desto mer energi kan det lagra. Därmed ökar lagrets kapacitet från 11 till 17 gigawattimmar.

”Kapacitetsökningen motsvarar det årliga behovet av uppvärmningsenergi för 300 vanliga egnahemshus.”

Totalkapaciteten på 17 gigawattimmar räcker till att hålla fastigheterna i Vasa varma i upp till två veckor också när det är kallt.

Vilken nytta ger den större kapaciteten?

Den kan utnyttjas till lagring av el. I och med att vind- och solkraft byggs ut

uppstår det situationer då det produceras mer el än vad som förbrukas. Ett värmelager ger systemet en flexibilitet när den förnybara elen kan tas tillvara och användas senare som fjärrvärme.

”När elen är billig och det finns ett överutbud kan den användas till att producera fjärrvärme. När elen är dyr så produceras i sin tur fjärrvärme med andra energikällor.”

Fjärrvärmen spelar en avgörande roll i lagring av förnybar el, eftersom det inte ännu finns andra kostnadseffektiva sätt att lagra el i stor skala.

”I framtiden kan vi ta tillvara el från vind- och solkraft genom att till exempel lagra den som väte eller syntetiska bränslen. Men i fjärrvärme kan man utnyttja och lagra förnybar energi redan idag.”

Ju mer el från förnybara källor man kan lagra i värmelagret, desto mindre värme behöver man producera med teknik som baseras på förbränning. Därför är värmelagret också ett steg mot Vasa Elektriskas mål att bli av med det sista som återstår av stenkol i vår energiproduktionspalett.

För så lite som tre år sedan hade man ingen fjärrvärmeproduktion som inte

skulle ha baserat sig på förbränning. Idag utgör den icke-förbränningsbaserade andelen runt en tredjedel av hela fjärrvärmeproduktionen.

”Andelen kommer att öka ytterligare när investeringen blir färdig.”

Vad är det som gör fjärrvärmen till framtidens energilösning?

Storleksgraden. När man investerar i lösningar för fjärrvärme som gör det möjligt att öka andelen förnybar energi i värmeproduktionen, så minskar man samtidigt utsläppen för en hel stad.

”Vi driver fram den gröna omställningen med enormt stora steg eftersom vi agerar i stor skala. Annars skulle det inte vara möjligt att uppnå så här stora effekter på mindre än ett år.”

Tuomala påminner att de centraliserade energilösningarna också gör den gröna omställningen mer jämlik.

”Ojämligheten ökar säkert om alla människor ska ha möjlighet att göra egna investeringar i sina fastigheter för att vi på samhällsnivå ska kunna minska utsläppen från energianvändningen. Det är i allas intresse att dessa investeringar också görs centraliserat i fjärrvärmenätet.”

Mot låga utsläpp inom industrin

Uppstartsföretaget Hycamite i Karleby producerar väte och kol med lågt koldioxidavtryck till råvaror för industrin. Främsta målmarknaden är i USA.

Text **ELINA VIRONEN** Foto **PÄIVI KARJALAINEN**

IDÉN: Ren energi från naturgas

Hycamite tillverkar väte och kol från metan. De är båda viktiga råvaror för industrin, och väte spelar dessutom en nyckelroll i den gröna omställningen. Det ska ersätta fossila bränslen i bland annat energiproduktionen och trafiken.

Att framställa väte genom att spjälka metan är relativt nytt. Hycamites anläggning i Karleby är störst i sitt slag i Europa. Även i hela världen finns det bara ett fåtal konkurrenter i samma storlek.

”Vår tillverkningsprocess är energi-effektivare än våra konkurrenters. Vår innovation är katalysatorer med vilka vi kan sänka processtemperaturen från 1 400 grader till under 1 000 grader. Detta minskar kostnaderna och ökar lönsamheten”, berättar VD för Hycamite **Laura Rahikka**.

Hycamites styrelseordförande, cleantech-serieföretagaren **Matti Malkamäki**, fick idén om en ny typ av katalysator år 2019. Då ringde han upp sin gamla skolkamrat Rahikka, som då arbetade som

Hycamite är ett uppstartsföretag grundat år 2020 som tillverkar väte och högkvalitativa kolprodukter. Huvudkontoret och produktutvecklingen är belägna i Karleby. Pilotanläggningen startade år 2021, och produktionen i industriell skala inleddes i början av 2025.

De största aktieägarna i Hycamite är österrikiska OMV Petrom och japanska Sojitz Group. Dessutom finns det finska familjeföretag och andra strategiska investerare bland ägarna. Hycamite sysselsätter runt 70 medarbetare.

kemilärare på yrkeshögskolan Centria i Karleby.

”Matti funderade att det skulle vara enormt om man kunde ta tillvara kolet i naturgasen i fast form och använda vätet för energiproduktion. Han frågade mig hur idén lät i en forskares öron.”

Rahikka blev inspirerad och kontaktade **Ulla Lassi**, som är professor i tillämpad kemi vid Uleåborgs universitet. Hon testade tekniken med sina kollegor och konstaterade att den fungerade, men behövde utvecklas.

”När jag ringde till Matti och berättade om resultatet frågade han genast om jag ville bli VD i firman. Jag har inte ångrat en dag”, säger Rahikka.

EFFEKTEN: Mindre koldioxidavtryck

Som råvara använder Hycamite naturgas och biogas. Med naturgas blir koldioxidavtrycket för vätet och kolet mycket litet, och med biogas är avtrycket negativt. Hycamite säljer sina produkter som råvara till industriföretag, som vill minska koldioxidavtrycket för sina egna produkter.

”Vi erbjuder våra kunder råvaror med lågt koldioxidavtryck. Därmed blir även koldioxidavtrycket för deras produkter lägre eftersom det beräknas utifrån produkternas hela livscykel.”

Hycamite siktar på att bygga sina produktionsanläggningar nära sina kunder som använder väte. Det sparar pengar då det är dyrt att trycksätta vätet i tankar för transport och lagring.

”Väteledningen som Gasgrid planerar att bygga i Finland är en fin idé, eftersom den gör det möjligt att lagra och transportera väte, vilket i sin tur gör att produktionsanläggningarna kan placeras längre bort från kunderna.”

Att transportera kol däremot är billigt. Genom att byta katalysator kan Hycamite framställa olika kolprodukter som är anpassade efter behoven hos stål-, batteri-, betong- och däckindustrin.

FRAMTIDEN: Från Karleby till USA

Produktionen av väte och kol i Hycamites första anläggning i industriell skala i Karleby startade i början av året. Nu undersöker de vilket som är det optimala sättet att skala upp processen. Siktet är inställt på USA där Hycamite redan har ett preliminärt avtal om leveransen av en liknande anläggning som i Karleby.

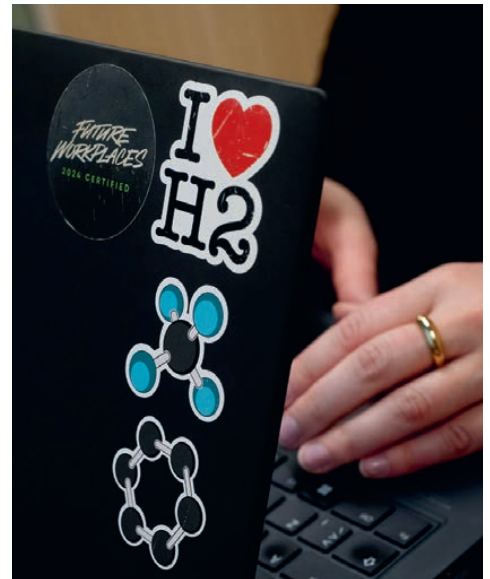
”Vår huvudmarknad är i USA eftersom lagstiftningen kring väte i Europa, till exempel, inte är färdig. I USA däremot finns inga regler för vilken teknologi som man kan använda, utan bara för vilket koldioxidavtryck det producerade vätet får ha.”

I Europa är definitionen av rent väte att det ska vara framställt genom elektrolys som använder sig av el från förnybara energikällor. Hycamites teknologi är energieffektiv: den förbrukar bara 13 procent av den energi som krävs för elektrolys.

”Därför är vårt sätt att producera väte billigare.” ●

Produktionen av väte och kol på Hycamites Karlebyanläggning kom i gång i början av året. Anläggningen ska demonstrera att företagets teknologi fungerar i industriell skala. Laura Rahikka (t.v.) klev in som VD efter att ha arbetat som lärare i kemiteknik i 15 år. Sonja Vermeulen (överst) är kommunikations- och marknadsföringschef.

KÄNNER DU HARISSAN?

Harissa är en nordafrikansk stark sås gjord på chili och rostade paprikor och kryddad med bland annat spiskummin och koriander. Passar perfekt med söta ugnsrötsaker!

Recept **MINNA RAUTIO-PAKASTE**
Foto **MARI LAHTI**

Värmande ugnsgryta med fetaost

På vintern kommer de inhemska rotfrukterna till undsättning för den som vill laga vegetariskt. Det lilla extra i den här saftiga grytan är kryddorna och fetaosten som trendar starkt i ugnsrätter.

Förbered rotfrukterna. Sätt ugnen på 200 grader. Skala rotfrukterna och skär dem i bitar på 4 x 4 cm. Skala rödlökarna och skär dem i tjockare skivor.

Gör i ordning grytan. Ställ ugnsgrytan på spisen. Häll i oljan och hett upp den, bryn lökarna i oljan. Tillsätt kanelen, koriandern, saltet, pepparn och harissakrämen. Rör runt i en minut och lägg i rotfruktstärningarna. Blanda i honungen och tomatksåsen. Skölj tomatåsburken med en deciliter vatten och häll det i grytan. Koka upp tills det sjuder.

Grädda i ugnen. Lägg på locket och ställ in grytan i ugnen. Grädda i 30–35 minuter tills rotfrukterna är lite mjukare men fortfarande fasta. Ta ut grytan från ugnen.

Sista finishen. Sätt på ugnens grillfunktion. Låt kikärtorna rinna av och tillsätt dem i grytan. Smula sönder fetaosten och strö den över grytan. Ställ tillbaka grytan i ugnen och låt grädda utan lock tills fetaosten fått lite färg. Strö över hackad persilja och servera med kokt mathavre.

Till fyra portioner behöver du:

- 4 morötter
- 1 palsternacka
- 250 g rotselleri
- 2 gulbetor eller samma mängd kålrot
- 2 rödlökar
- 3 msk rybsolja
- 1 tsk malen kanel
- 1 tsk malen koriander
- 1 tsk salt
- ¼ tsk svartpeppar
- ½–1 msk harissakräm
- 1 msk flytande honung
- 1 burk (500 g) tomatås (passata)
- 1–2 dl vatten
- 1 burk kikärtor
- 1 pkt fetaost eller veganskt alternativ till fetaost
- ½ krukpersilja

SOM TILLBEHÖR:
mathavre eller liknande

KOM MED OCH PÅVERKA!

Vill du dela med dig av dina idéer? Vill du ge din åsikt? Har du ett intresse för diskussioner gällande energi? Anslut dig till kundgemenskapen!

Vi skickar meddelande till dig några gånger per år och det finns ingen skyldighet att delta i undersökningar eller evenemang.

Varför ska jag gå med?

Påverka: Detta är ett perfekt tillfälle att påverka samt föra fram din åsikt.

Gemenskap: Du har möjlighet att diskutera tillsammans med andra medlemmar i gemenskapen samt med våra experter.

Priser: Vi kommer dela ut olika sorters överraskningar mellan alla deltagare.

Hur kan jag delta?

Registrera dig på
vasaelektriska.fi/kundgemenskap

